

ՏԵՏՐ ՏՍՄՆԵՐՈՐԴ ԵՒ ՄԵՏԱՍՍՆԵՐՈՐԴ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Տնեսական Տագնապն, իւր պատճառով եւ իւր դարմանով. — Ընծայարան եւ Գեր. Օրմանեանի մէկ նամակն. — Հրատ մոլորակն. — Կատուի մը յիշագրիք. — Դարուս նիւանդութիւնն. — Նոր հրատարակութիւնն :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆ

ՊԱՏՃԱՌՔ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆՔ

Ա. (¹)

Այսպէս է որ ծնաւ ու մեծցաւ տաղնապին արուեստական պաշտպան, այն է մաքսական պաշտպանութիւնն (protection douanière) :

Գերեաց ագատութեան պատերազմին վերջն, նախ Միացեալ-Նահանգք չար օրինակ եղան՝ տաղնապէն երկար ժամանակ յառաջ: Եւրոպան բնդհանրապէս նպաստաւոր երեւցած չէր յազմական կողման. սա՛ կառավարութեան գլուխ անցած՝ արամադիր էր հարուածել Եւրոպական վաճառականութիւնն եւ մանաւանդ Անգլիական վաճառականութիւնն: Պաշտպանականք (protectionniste), որք ճարտար էին ամեն առիթներն ի նպաստ իրենց մասնաւոր շահուց ի կիր արկանելու մասին, այդ առիթէն

(¹) Շարունակութիւն: — Ընթերցողը կը յիշեն թէ Տնեսական արդի Տագնապին բնական պատճառն՝ ըստ հեղինակին՝ արաղբրական երկաթուղեաց աւարտումն էր: Սոյն շարունակութեան մէջ կը խօսի արուեստական պատճառին վրայ: Փափաքելի էր՝ մանաւանդ անոնց համար որք մասնագէտ-Տնեսագէտ չեն՝ թէ նախորդ ամսածուոյն մէջ նորէն կարգային սոյն յօդուածին սկիզբն:

վութով օգուտ քաղեցին եւ ձեռք բերին յոյժ բարձր սակագիւններ (tarif), որք օտար մրցումն իրենցմէ պիտի հեռացնէին : Յետ այնորիկ , այդ սակագնոց շնորհիւ , կառուցին բազմաթիւ երկաթի եւ բամպակի գործարաններ , եւ վաճառք հանեցին անդր քան զպիտոյս իրենց ներքին վաճառանոցին : Յայնժամ մեծ ձախողութիւնք վրայ հասան , որք սակայն չը կրցան եւ չէին կրնար կասեցնել հարստութեան վերելական շարժումն , որովհետեւ երկիրն ունէր յանհունս աւելի ընդարձակ ու բերրի հողեր , աւելի բազմաթիւ , աւելի ճարտարահնար եւ աւելի աշխատասէր ժողովուրդ քան եւ ոչ մին մրցակից երկրաց :

Միացեալ-Նահանգաց այս օրինակն յառաջ բերաւ խորին ապաւորութիւն եւրոպական կառավարութեանց վրայ , յորս ատելութեան զգացմունք ստոյգ յառաջադ խմութիւններ ըրած են քսան ամերիկէտէ : Մի եւ նոյն ժամանակ , ժողովրդեան նուազ ուսեալ մասն ամեն տեղ աւելի կը մօտենար քաղաքական իշխանութեան , զոր կը տողորէր իւր դաւաժարներով եւ իւր զգացմամբք : Անտի՝ հեղափարծ , հանրական եւ աղմկայոյզ զարթնումն Պաշտպանականութեան : Ալմանիան , Ռուսիան , Աւստրիան , իտալիան , Գերմանիան , Պելճիգան իսկ կ'ենթարկուէին այդ ազդեցութեան . եւ Անգլիոյ մէջ օրէնադիր իշխանութիւնն եթէ հաւատարիմ կը մնար տնտեսական ազատութեան , վարչութիւնն երբեք երբեք հակառակ ընթացք մը կը բռնէր սակաւ ինչ զգուշաւորութեամբ : Եւ սահաւասիկ գրէթէ բոլոր քաղաքակիրթ աշխարհն՝ որ կը մտնէ պաշտպան դրութեան ներքեւ : Յաւելունք թէ եւրոպա

քիչ մը յանկարծուստ ընդունեց այդ դրութիւնն , հակադործութեամբ , բաւական տարիներ հակառակ դրութեան կողմ հակելէ յետոյ : Ուրեմն բաւական բռնուն եղաւ բաղխումն եւ դիւրաւ բացատրելի :

Արդարեւ , վաճառանոցք , որք էր երբեմն տեղական եւ օր քան զօր աւելի հանրական կը դառնային , տիեզերական վաճառանոցին տիրապետութեան տակ կ'յնային տակաւ առ տակաւ : Մէն մի երկաթուղի՝ որ կը բացուէր , մէն մի շողեհնաւական գիծ՝ որ կը հաստատուէր , պատուար մ'ալ վար կ'առնէր , եւ նոյն վաճառանոցին մէջ կը բերէր նոր ժողովուրդներ՝ ոյց միջեւ մրցումն հետզհետէ կը վերածէր վաճառաց գիներն : Ամեն ոք այս մրցումէն կ'օգտուէր , թէեւ բազմաթիւ անձինք կը նեղուէին , կը սեղմուէին , եւ ասա անդ կը մղուէին մրցակիցներէն : Այդ ճնշման ներքեւ , ճարտարարուեստք կը ձգտին կերպարանափոխուիլ , ձեռնարկութիւնք կը ձգտին մասնուորիլ , եւ մեքենայք կը սկսին գործածուիլ՝ աժան ու շատ արտադրելու համար ի գոհացումն տիեզերական վաճառանոցի պիտոյից : Աշխատութիւնն օր աւելի աւելի կը բաժնուի մարդոց միջեւ , եւ՝ ընդհանուր առմամբ՝ ամեն մարդ այս փոփոխութենէն կը շահի յաւելոյ կամ նուազ :

Յանկարծ կը կտաի շարժումն՝ անակնկալ արգելքի մը հանդիպելով : Ամեն մէկ ժողովուրդ կը մտաբերէ քաջուիլ տիեզերական վաճառանոցին , եւ բռն իսկ իւր հողին , իւր վաճառանոցին մէջ սլարփակուիլ : Ամեն ոք կ'ուզէ մերժել օտար վաճառքներն , այլ ամեն ոք կը յաւակնի միանգամայն օտարին վաճառել իրեններն : Այլ սակայն , համայնք

միեւնոյն բանն ուղելով, օտար վաճառք յաւէտ կամ նուազ ամեն տեղէ կը մերժուին, եւ անձնիւր ժողովրդեան համար՝ արտածութիւնն օր ըստ օրէ կը դժուարանայ :

Մեծ ճարտարարուեստք մասնաւորապէս կը վնասուին Այդ ճարտարարուեստք գործունէութեան մէջ մտած էին, տեսնելով իրենց առջեւ յոյժ ընդարձակ եւ հետզհետէ ընդարձակութիւն ստացող վաճառանոց մը՝ տիեզերական վաճառանոցն . եւ ահա այդ վաճառանոցն օր քան զօր նուազ մատչելի կ'ըլլայ, օր քան զօր կ'անձկանայ : Մեծ ճարտարութիւնն (la grande industrie) եւ արտահանական վաճառականութիւնն (le commerce d'exportation) այսպէս կը նեղուին տագնապէն, անագորոյն կերպիւ կը նեղուին . եւ իրենց նեղութիւնն արձագանք կը գտնէ միւս ճարտարութեանց մէջ, որք այժմ նուազ նիւթ կը խնդրեն եւ որք նոյնպէս կը նուաղեցնեն իրենց արտադրութիւնն :

Ուղղակի կերպիւ հարուածեալ ճարտարութեանց մէջէն պէտք է յիշել երկաթուղեացն, այց յաջողութիւնն անձուկ կերպիւ կապուած է փոխանակութեանց ազատութեան հետ : Չէ մարթ սահմանափակել փոխանակութեանց ազատութիւնն՝ առանց նուաղեցնելու վաճառաց եւ մարդոց փոխադրութիւնն : Ուրեմն զարմանալի չէ որ պաշտպանական ոսկազնոց ճորհուած յարգն նուաղեցնէ երկաթուղեաց հասցիքն : Նուազ կը գնուի եւ նուազ կը վաճառուի . վաճառք հրապարակի վրայ կը մնան եւ վաճառականք կը պակսեցնեն իրենց մարդիկն : Ամեն մարդ կը նեղուի, ամեն մարդ կը գանգատուի, եւ ամեն մարդ կը խնդրէ կառավարութենէն որ

իրեն օգնութեան հասնի, եւ չուտ հասնի. քանզի ամեն սոսկական մարդ իւր անձնական շահուն կուտայ ազգային շահու անունն:

Բայց ի՞նչ օգնութիւն կրնայ ընել պաշտպանական կառավարութիւն մը: Հանրական հարստութիւնն նուազած է, հետեւաբար տուրքն ալ այն չը տար ինչ որ կու տար յառաջագոյն:

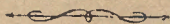
Ահաւասիկ՝ ընդանուր նայուածքով՝ ծագումն արդի տագնապին: Կան բազում երկիրներու մէջ պատահական եւ տեղական ինչ ինչ պատճառներ, զորս մտադիր չենք հետազօտել: Լաւագոյն է ցոյց տալ միայն ընդհանուր պատճառներն, որք աշխարհի մէջ յառաջ բերին իրաց այն վիճակն՝ ուրկէ համօրէն աշխարհ կը գանդատի:

Դիտենք որ, եթէ միւս երկիրներէն նուազ կը տագնապի Անգլիա՝ շնորհիւ այն հաստատամտութեան որով պահպանեց իւր ազատական սակագիւներն, այլ սակայն շատ կը տագնապի դարձեալ: Եւ անհրաժեշտ է որ տագնապի: Արդարեւ, Անգլիացիք ահագին չահեր ունին համազգային վաճաճառականութեան մէջ՝ ոյր գլխաւոր գործակալքն են: Երբ այդ վաճառականութիւնն նուազի խափանարար միջոցներով, անհնար է որ Անգլիական վաճառականութիւնն ալ չը փլատուի: Սոյն իրօղութիւնք կ'ապացուցանէն ճշմարտութիւնն այն վարդապետութեան, որու համեմատ՝ պաշտպանական օրէնք ամենէն յառաջ եւ ամենէն աւելի կը փնտսեն այդ օրէնքներն հաստատօղ ժողովրդեան, ապա միւս ժողովրդոց եւ ամեն մարդոց առ հասարակ: Համազգային վաճառականութեան ազդեցութիւնն է մին ի մեծագոյն շահուց մարդկային

ազգին (La liberté du commerce international est un des grands intérêts du genre humain) :

Օրագիր *séskunaghswag*

ԳՈՒՌՍԷԼ. — ՍԸՆԷ. 031.

Ը Ն Ծ Ա Յ Ա Ր Ա Ն

Ե Ի

ԳԵՐ. ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ ՍԷԿ ՆԱՄԱԿՆ

Կարին, 23/43 Սեպտեմբեր 1884.

Առ Պ. Եղիա Տէմիրճիպաւեան Ի Կ. Պոլիս

Ազնիւ բարեկամդ իմ.

Մտռցա՞րդ իս արդեօք. — Ես Բեզ չմոռցայ, եւ մոռցայ առջեւն ես ցարջափ կ'ընթեռնում գրեւ, այն գրեւ, վասն զի դու ինքն ես պատկերացեալ Բո յօգուածոցդ մէջ, որք «Գրասէր» ստորագրուած թիւն կը կրեն, բայց կը տեսնուի յատկապէս թէ հեղինակը միայն «գիր» կամ «գիրք» սիրող չէ, այլ եւ ուրիշ շատ բաներ կը սիրէ :

Հարկաւ կը հաւատաս եթէ ըսեմ թէ գրեթէ բոլոր Ասում-Եղիայիդ յօգուածները կ'ընթեռնում, եւ յընթեռնուլ կը յիշեմ միշտ զիմ Եղիայն, երբեմն մեղամաղձատութենէ յուզեալ փրկիտօրայ մը, երբեմն զայրոյթը չզսպող աղատախոհ մը, երբեմն սրահն զգածունները անտանձ թողնող բանաստեղծ մը, եւ երբեմն գործնական խնդրոց հետաքննին ազդային մը : Նոյն համարձակութեամբն որով գրեւ կը սիրեմ սլտի յայտնեմ, թէ միշտ նոյն զգածմամբ կ'ընդունիմ գրածներդ :

Բանաստեղծութիւններդ⁽¹⁾ սկսան քիչ զուար-
ճացնել զիս յորմէ հետէ բանաստեղծական աշխարհի
երեւոյթները կորուսի. իմաստասիրութիւններդ կը
կարծեմ թէ շատեր իբր վերացեալ եւ անօգուտ կը
դատեն, ազատախոհութիւններդ ներկայէն աւելի
ապագային համար են գրուած, իսկ ազգային եւ
գործնական խնդիրներդ գեղեցիկ են, եւ այնպէս
դրական իբր թէ փիլիսոփայ բանաստեղծին գրիչէն
չլինէին:

Ինչչափ ալ քաղցր եւ հաճելի լինի առջիննե-
րուն մէջ գրականութիւնդ, վերջինին գործնակա-
նութիւնը կը քչէ դայն, եւ անգամ մը այդ ճամ-
բուն մէջ, նայէ՛ որ լաւ յառաջանաս, եւ ճշմար-
տութիւնները պարզես քաջապէս:

Թերեւս զարմանաս թէ ուսկից ո՛ւր իմ առ ֆեզ
նամակագրելս: Այժմ իսկ ընթերցայ Թէրճէմանի
Թ. 1212 թերթին մէջ «Հայ Կղերն» մակագրեալ
յօդուածդ, եւ կեցած տեղէն առ ֆեզ ուղղեցան
իմ համակիր իղձերս, եւ նոյն սրահուն զգացի հա-
ղորդելու ալ պէտքը, եւ իմացայ որ պէտք մըն ալ
էր իմ սրտիս զգածմունքը գործադրել. եւ ահա
կը գրեմ. . . կը գրեմ իմ իղձերս, ինչպէս կը բղխին
իրենց անարուեստ յերկրման համեմատ:

Հայ Կղերին վրայ գրածներդ կարծես թէ իմ
քովս լինելով բացառած են իբր իմ թարգման,
եւ երբ կ'ըսես թէ պէտք է քարոզել. «դուն քեզ
օգնէ եւն. .» կարծես թէ իմ դիւղական քարոզնե-

(1) Աւելորդ է ըսել Թէ Գիր. Օրմանեան արձակ գրուածոցս
ումանց պատիւ կ'ընէ «այ բանաստեղծութիւն» անունն, որով-
հետեւ յայնժամ յանգատը բանաստեղծութիւն չունէի ղեռ հո ա-
պարակի վրայ:

բու՛րնաբանն ես կրկնած : Չեմ՝ զարմանար մեր գա-
ղափարաց նոյնութեան վրայ , վասն զի ճշմարտու-
թիւնն երկու չէ այլ մի :

Սմուրի կղերին գաղարման համար յայտ-
նած տեսութիւնդ ալ , ոչ միայն օգտակար է , այլ
եւ ըստ իս բոլորովին հայկական . եւ մեր առաջին
Հարք՝ Գրիգոր , Վրթանէս , Յուսիկ , Ներսէս , Սա-
հակ , Յովսէփ , Տէրտէր էին եւ ոչ վարդապետս
այժմ-
եան ժողովրդական բառերուն առմամբ : Անցած-
ները վարդապետ մը վարդապետանոց հիմնել կ'ու-
զէր՝ կղերը յառաջացնելու համար . կարծեմ թէ կը
յառաջացնէ ուսմամբ , այլ ոչ եւ արժանեօք եւ ոգ-
ւով , եւ այս առթին մէջ մեծագոյն է փաստը : Եթէ
հոգ տարուի Քահանայական դասը պայծառացնել ,
Հայ կղերի յառաջացման բաւական է :

Բայց այս ալ ընդհանուր խօսք եւ սին բաղձանք
կը դառնայ եթէ գործնական ձեւերը չգործածուին .
եթէ քահանայական դասը իբր ստորակարգ կղեր
մը պահելու գրութիւնը չխափանուի , եթէ քահա-
նայական դասուն ապագային ասպարէզը չընդար-
ձակուի : Ո՞վ պիտի ընէ զայդ . . . պատասխանը
դժուարին չէ :

Բայց կարծեմ թէ դիտումէս անդին կ'անցնիմ .
ես երկտող շնորհաւորութիւն մը պիտի գրէի « Հայ
կղերն » յօդուածոյդ համար , բայց փոքր մի եւս
եւ յօդուած մըն ալ ես գրած պիտի լինիմ : Հա-
մառօտեմ ուրեմն խօսքերս , խնդրելով որ քաղց-
րանան քեզ հեռաւոր բարեկամի մը իղձերը , եւ
եթէ քաղցրանան հաճիս յայտնել զայն գրովդ առ

Աղօթարարն սիրելութեանդ
ՄԱՂԱՔԻԱ Վ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

Սրտիս ցաւ եղած է որ ըստ ամենայնի սրտա-
գին այդ թուղթին չը կրցայ պատասխանել ժամա-
նակին, չը կրցայ «գրով յայտնել թէ սրտիս ու
մտացոյց այդ խօսքերն որքան քաղցրացան:» Երկու
պատճառք կային ակամայ զանցառութեանս. Նախ,
գիրն ուղղակի յղուած չէր ինձ. եւ՝ ձեռքէ ձեռք՝
ուչ ստանալով զայն, կարծեցի թէ պակասութիւն
մը պիտի գործէի՝ Սեպտեմբերի մէջ գրուած նա-
մակին Նոյեմբերի մէջ պատասխանելով. երկրորդ,
պակասութիւն մը գործելու երկիւղէն զատ՝ յան-
ցանք մը գործելու երկիւղն ալ ունէի. կը վախ-
նայի որ այդ սրտագին նամակին պատասխանա-
գրոյս մէջ զնէի բոլոր սիրտս, որ նիւթապէս ու
բարոյապէս կ'արիւնէր այն միջոցին... Եւ սիրտս
ինչպէս չարիւնէր նիւթապէս ու բարոյապէս. կաշ-
խատակցէի Մասիս եւ Թերճաւանի եփհար օրա-
թերթերուն միանգամայն. երկրորդին Տնօրէնն ինձ
կանոնաւորապէս կը վճարէր վարձս՝ թէեւ դոյզն
բան. իսկ Մասիսի Տնօրէնն աւելի դոյզն վարձ մը
վճարելու համար հոգիս կը հանէր... Պէշիկթաշէն
հետի կ'երթայի Պօլիս, ուր շատ անգամ Մասիսի
Տնօրէնին ետեւէն կը պտտէի կամ իրեն կը սպա-
սէի մինչեւ իրիկուն, եւ երեկոյին ձեռնառնայն կը
վերադառնայի նորէն հետի՝ անձրեւին եւ առաջ ձիւ-
նին տակ: Գիշերն արտասուելով եւ արիւն թքնելով
յօդուած կը գրէի Մասիսին ու Թերճաւանին հա-
մար: Նոյն միջոցին էր որ ազնիւ ու մեծանուն բը-
ժիւկն Տօքթօս Խորասանճեան, որ տարի մ'առաջ
զիս դարմանած եւ Եգիպտոս երթալ յորդորած էր,
աղբալիանացս միոյն ըսած էր. «Անցած օր Տէմիր-
ճիպաշեանը տեսայ ճամբան, չը հաւնեցայ դէմքին.

մի թողուք որ այս ձմեռ աշխատի, մեղք է. աղ-
գին պէտքի երիտասարդ մըն է»

Գեր. Օրմանեան իմ զանցառութեանս համար
ինձ պիտի ներէ՝ յուսամ՝ կարդալով սոյն յայտնու-
թիւնս: Այլ ես Նորին Գերապատուութեան նամակն
հրատարակեցի մանաւանդ ցոյց տալու համար, այս
վայրկեանիս՝ ուր կրօնական ժողովն եկեղեցակա-
նաց նիւթական ու բարոյական վիճակին եւ ընծա-
յարանի մը հաստատման խնդրովք կը զբաղի՝ թէ
ինչ է Հայ կղերին բարձրագոյն անդամոց միոյն
ներքին կարծիքն Հայ եկեղեցականութեան վրայ:
Բարձր Հայոց առաջնորդն հաճութեամբ չէ կար-
գացած վարդապետանոցի մը հիմնարկութեան ա-
ռաջարկն, որ հրատարակուեցաւ՝ յայնժամ վարդա-
պետի մը (կարծեմ Այվազեան եղիշէ վարդապետին)
կողմանէ: Սակայն Մաղաքիա եպիսկոպոս անտա-
րակոյս դէմ չէ հաստատութեան ընծայարանի մը,
յորում արդի քահանայք պիտի լրացնէին իրենց
ուսմունքն եւ յորում մանաւանդ պիտի պատրաս-
տուէին ապառնի քահանայք:

Երկու հաստատութիւնք, ամենակարեւոր, դեռ
կը պակսին մեր մէջ. վարժապետանոց եւ կղերա-
նոց: Որովհետեւ ամեն մարդ կրնայ ձուկ որսալ
երբ հարկաւոր գործիքն եւ արտօնաթուղթն ու-
նենայ, կը մտածենք թէ ամեն մարդ կրնայ վար-
ժապետ ըլլալ՝ երբ վարժարանէ մ'ելնէ եւ գործ
չը գտնէ, թէ ամեն մարդ կրնայ քահանայ ըլլալ՝
երբ տոկուն մարմին եւ բարձր ձայն ունի: Այս-
պէս կը մտածենք. եւ նոյն անտարբերութեամբ՝
որով կը տեսնենք մէկու մը ձուկ որսալն՝ ուրիշ

մէկու մ'ալ կը տեսնենք ուսուցիչ ըլլալն, եւ ուրիշի մ'ալ քահանայ ըլլալն: Եւ սակայն դաստիարակին ու կղերին ձեռք յանձնուածն, ո՛հ, ձուկ չէ. միտք եւ հոգի՛է. միտք մանկան եւ հոգիք հաւատացելոց, եկեղեցի եւ դպրոց, ահա ասոնք կը յանձնուին դաստիարակին ու քահանային: Եւ չը գիտեմ թէ այդ յանձնուած բաներէն աւելի թանկագին բան ունի՞նք մենք, եւ բոլոր աշխարհի մէջ ալ ասոնցմէ աւելի թանկագին բան կայ: Երէկուան աշակերտն այսօր վարժապետ է. երէկուան մուշտակագործն այսօր քահանայ է: Իրաւ է որ՝ այդ պատճառաւ մեր վարժարանք չեն վաւորիր. իրաւ է որ մեր ննջեցեալք կը թաղուին. այլ որպէսզի մեր տղայք հիմնական դաստիարակութիւն առնուն եւ որպէս զի ննջեալ հոգիք զարթնուն, Վարժապետանոց եւլած ուսուցիչներ եւ Ընծայարանէ ելած կղեր պէտք են մեզ: Հաստատութիւնք են որ կ'ապրեցնեն ազգերն. եւ զուրկ է մեր ազգն ամենէն կարեւոր, ամենէն կենսատու հաստատութիւններէն:

Թողունք այժմ վարժապետանոցն, — թէեւ սոյն երկու հաստատութիւնք՝ վարժապետանոց եւ կղերանոց՝ գրեթէ անբաժան են մանաւանդ մերինին նման ազգի մը մէջ —, եւ խօսինք մասնաւորապէս ընծայարանին վրայ, քանի որ ընծայարանի բացման խնդիրն նորէն կրօնական ու Քաղաքական Ժողովոց մէջ սկսաւ յուզուիլ, Հանդիսի Սեպտեմբեր ամսաթիւոյն մէկ հատուածոյն վրայ՝ զոր արտատրւած էր ձերիսեի Շարգիյէ: Մեզ ըսուեցաւ — կարծեմ օրագրաց մէջ ալ գրուեցաւ — թէ Քաղաքական Ժողովոյ անդամոց ոմանք այդպիսի հաստատութիւն մը ոչ միայն աւելորդ կը համարին, այլ եւ

վնասակար : Ասի մեղանչել է ոչ միայն ժամանակիս
ոգուոյն դէմ, այլ եւ ազգային սլաոմութեան դէմ :
Արդարեւ, նախնի ժամանակաց մէջ, կղերն Հայ
ընկերութեան իրօք բարձրագոյն դասն եղած է .
ազգային լեզուն ու գրականութիւնն եկեղեցակա-
նաց ձեռօք մանաւանդ առ մեզ ի հնումն մշակուած
է . ամեն ոք զայդ գիտէ : Իսկ ժամանակիս ոգին կը
ներէ՞ որ խտիր դրուի լուսոյ ծաւալման գործոյն
մէջ . ժամանակիս ոգին կը ներէ՞ որ Հայ ընկերու-
թեան մէկ դասն, մանաւանդ կարեւորագոյն նը-
կատուող ու կարեւորագոյն պաշտօններու կոչուող
մէկ դասն, իմացականօրէն նուաստ դիրք մ'ունե-
նայ միւս դասերէն :

Եթէ ոմանք ասիտաբեր կը համարին կղերին
զարգացումն, այլք ոմանք ալ աւելորդ կը համա-
րին ընծայարանի մը համար ըլլալիք ծախքն, երբ
Շոհնապարեանի նման անձ մը պանիր հաց կ'ուտէ՝
կղերանոց մը կարենալ հիմնելու համար — այնքան
այդ հաստատութեան կարեւորութիւն կ'ընծայէ
այն հմուտ, հայրենասէր, հեռատես եկեղեցականն,
այն ճամարտապէս մեծ վարդապետն՝ ոյր գերեզ-
մանին վրայ ոչ ոք կ'երթայ . . . : Պատրիարքարանի
մէջ նորանոր թոշակաւոր պաշտօնատարք կը հաս-
տատուին՝ ցարդ անձնուիրաբար կատարուած գոր-
ծեր տեսնելու համար : Մենք անշուշտ կը փախա-
գէլինք որ ոչ միայն Պատրիարքարանի բոլոր պաշ-
տօնատարք, ոչ միայն վարչութեան բոլոր անդամք,
այլ Տեարք երեսփոխանք իսկ վարձք ընդունէին :
Սակայն, երբ մեր եկեղեցին, — այսինքն մեր հը-
զօրագոյն ապաւէնն — հաստատուուն պահելու հա-
մար ըլլալիք ծախքն աւելորդ կը համարուի . երբ,

Համայն ժողովուրդն, երբ քարերն իսկ աղաղակած
ատեն թէ «եկեղեցականք ընդհանրապէս գիտու-
թեան եւ ազգասիրութեան նկատմամբ ետ կը մնան
աշխարհականներէն եւ ասի աղետաբեր է մեր եկե-
ղեցւոյն համար», եկեղեցականաց գաստիարակու-
թեան համար դրամ կը զլացուի, երբ՝ կ'ըսենք՝ ըն-
ծայարանի մը, այսինքն եկեղեցին վտանգէ գերծ
պահելու համար արժանաւոր պաշտօնեաներ պատ-
րաստելու յատուկ հաստատութեան մը յատկանա-
լիք գումարն հանդարտ խղճիւ անհրաժեշտ կը նկատ-
ուի, հաշտ աչօք չենք կրնար նայիլ բնականապէս
պատրիարքարանի մէջ նոր պաշտօնատարներ աւել-
ցնելու համար ելեւմտից տրուած ընդլայնման:

Պատրիարքարանի բարեկարգութեան նախա-
դաս, գէթ համադաս է եկեղեցւոյ բարեկարգու-
թիւնն: Այո՛, պէտք է, ժամէ հիմնել Ընծայարանն.
աւելի շաւ եւ անագան քան երբեք: Պէտք է պատ-
րաստել քահանաներ. պէտք է «քահանայական դա-
սը իբր ստորակարգ կղեր մը պահելու դրութիւնը
խափանի»: Այս գլխաւոր կետին վրայ կը պնդենք:
— Դպրոցէն նոր ելած էի. Էմէ-Մառդէն — եւ կարա-
պետ Փանոսեան — կարդացած էի, եւ յօդուած մը
գրեցի կուսակրօնութեան դէմ: Այսօր ոչ թէ կող-
մակից եմ կուսակրօնութեան. այսօր, որ Էմէ-
Մառդէնէն աւելի իմաստասէր եւ աւելի գիտուն
հեղինակներ կարգացի, բնականօրէն աւելի դի-
տակցութեամբ դէմ եմ կուսակրօնութեան. Այլ
նոյնպէս դէմ եմ եկեղեցական բարեկորդման՝ որ-
պէս կ'իմանար Ըսղահարը միւսիւմեի հեղինակն:
Երեցիկն տալ վարդապետաց, ո՛չ, զայդ չեմ աւա-
ջարկեր. այլ կ'ըսեմ. — ունինք բաւական վարդա-

պետ, ունենանք աւելի քահանաներ. ընծայարանի մէջ ընդունինք եկեղեցականութեան կոչում՝ յայտնող եւ ազգի սիրով կերպիւ իւր ծնած հատընտիր պատանիներ. կրօնական եւ քաղաքային բարձր կրթութիւն տանք այդ պատանեաց. ապա ձեռնադրենք ընծայացուներն եւ նոցա մէկ կարեւոր մասն յղենք գաւառներն :

«Այլ ընտանեօք ինչպէ՞ս տեղէ տեղ պտտին քահանայք :» Ասի լուրջ առարկութիւն մը նկատուած է ցարդ : Այս հարցման ոչ մէկ, այլ քանի մը պատասխան ունինք տալու. կամ մանաւանդ, այս հարցման դէմ՝ ունինք շատ մը հարցմունք ընելու : Առաջին հարցում. քանի՞ վարդապետ ունինք որք տեղէ տեղ պտտիլ յանձն կ'առնուն. ոմանք ոչ միայն գաւառէ մ'ուրիշ գաւառ երթալ յանձն չեն առնուր, այլ հոս Պօլսոյ մէջ իրենց տաքուկ տեղէն իսկ չարժեղու կը դժկամակին : Երկրորդ հարցում. կուսակրօնութիւնն հաստատուելէ յառաջ յԱրեւելս եւ յԱրեւմուտս, ի՞նչպէս ընտանեօք տեղէ տեղ կը պտտէին Բրիտոսի հօտին հովիւք : Երրորդ հարցում. միթէ կուսակալք ալ — ազգային շրջանակէն դուրս ելնելով — գաւառէ գաւառ չէ՞ն չրջիր. եւ միթէ Պետութիւնն ամուրի՞ մարդիկ կ'ընարէ կուսակալութեան համար :

Անշուշտ աւելի դժուարին է սոյն հարցմանց պատասխան տալ քան ընծայարան մը, քահայանոց մը բանալ : Յուսանք ուրեմն որ յառաջիկայ տարի ազգային Հիւանդանոցի օրացոյցին մէջ պիտի տրուի մեզ ազգային ուրիշ հաստատութեանց կարգ ընթեռնուլ ընծայարանի տնունն ալ — այլ ո՞չ որպէս ընթերցանք ներսէս Վարժապետեան Ուսումնարանի անունն՝ որ փափաքելի էր թէ գուչակութեանց գլխոյն մէջ դրուած ըլլար...

ՀՐԱՏ (MARS) ՄՈԼՈՐԱԿՆ

Արեգակնային դրութեան բոլոր մոլորակներէն՝ երկրիս հետ ամենէն աւելի նմանութիւն ունեցողն է Հրատ մոլորակն։ Օրուան տեւողութիւնն այդ մոլորակին մէջ 24 ժամ 37 վայրկեան է։ Հոն եղանակք իրարու կը յաջորդեն միեւնոյն կարգաւ, դարուն, ամառ, աշուն, եւ ձմեռ։ միայն այդ եղանակաց իւրաքանչիւրն հոն վեց ամիս կը տեւէ, տարին՝ մերինին կրկինն ըլլալով։ Ցամաքք ու ծովք միեւնոյն համեմատութեամբ կը ծածկեն մոլորակին մակերեւոյթն։ այլ՝ ընդարձակ ուլիէանուց տեղ՝ Հրատի մէջ կ'երեւին մանաւանդ ծովածոցեր, լիճեր, միջերկրեայ ծովեր։ Հիւսիսային բեւեռին՝ որպէս հարաւային բեւեռին մէջ՝ կը գոյանան անբաւ կուտակութիւնք ձեան ու սառոյցի, որք մասամբ կը հալին ամառն։ Երկրիս վրայ եղածին նման, ցուրտի բեւեռն՝ աշխարհագրական բեւեռին հետ չը զուգադիպիր, այլ անկէ քանի մ'առտիճան հեռի է։ Հրատ մոլորակին այդ մասերն այսօր երկրիս բեւեռներէն շատ աւելի լաւ կը ճանաչենք։

Սակայն Հրատի վրայ նորումս եղած գիւտերէն ամենէն հետաքրքրականն է Միլանի դիտարանին Տնօրէն Պ. Շիաբաուէլլիի գիւտն։ Սոյն աստեղագէտն 1882ին դիտեց թէ մոլորակին մէջէն կ'անցնէին հարիւր հազարամեղր լայնութեամբ ու բազմաբիւր հազարամեղր երկայնութեամբ ուղղագիծ խել մը ջրանցքներ։ եւ՝ տարօրինակ երեւոյթ՝ այդ ջրանցներէն ոմանք ապա թուեցան երկուքի բաժնուիլ։ Գիտունք հարցուցին իրենք իրենց թէ բնութիւնն առանձին ի՞նչպէս կրցած էր քաշել այդ ու-

ղիղ գիծերն, որք մոլորակին այլեւայլ մասերն իրարու հետ կցելու սահմանուած կ'երեւին: Բազում բարձրաթիւն աստեղագէտք, ոյց մէջ անկ է մասնաւորապէս յիշել ԸԳ Պ. Քամիլ Ֆլամաուիօն, պնդեցին թէ բանական էակաց աշխատութեան արդիւնք էին այդ գիծերն: Այս վարկածով կը բացատրուի ջրանցից լայնութիւնն, եթէ գիտօղութեան առնուի թէ Հրատի պարունակած նիւթեղէնք երկրիս նիւթեղէններէն չափ նուազ ծանր են, եւ թէ Հրատագունտն (ըստ Լարնլատի տեսութեան) միանգամայն աւելի հին եւ նուազ ստուար ըլլալով երկրագունտէն, իր բարեշրջումն ալ չափ առաւել արագ եղած ըլլալ պարտի. հետեւաբար իւր բնուկիչք — եթէ ունի — աւելի յառաջացած պարտին ըլլալ, այնպէս որ Ալպեան լեռանց, Սուէիչի եւ Բանամայի պարանոցներուն ճեղքումն իրենց համար տղայական խաղեր պիտի թուէր: Եւ եթէ խորհինք թէ միմիայն իննեւտասներորդ դարն ճրքան յառաջադիմութիւններ իրացուց, այդ եզրահացութիւնն նուազ յանդուգն պիտի թուի:

Բայց այն տարօրինակ ջրանցներու բնութիւնն ինչ որ ալ ըլլայ, ամենակարեւոր է քննել ուշի մը-տօք անոնց կրած վտիտխութիւններն: 1886ի մարտ եւ ապրիլ ամսոց մէջ Հրատ մոլորակն հանդիպութեան⁽¹⁾ վերադառնալով, բազում աստեղագէտք զննութիւններ ըրին. դոցա մէջէն Պարոնայք Բեռօդէն եւ Թօլօն՝ Նիտի գիտարանէն տեսան թէ ջրանցքներն նոյն դիրքն ունէին ինչ որ 1882ին: Միան-

(1) Հանդիպութիւն (opposition) կը կոչուի երեւոյն երկու երկնային մարմնոց, որք՝ միեւնոյն գոլգոնեռականին վրայ գտնուելով՝ իրարմէ հեռու են 480 աստիճան:

գամայն նշմարեցին ինչ ինչ մանր փոփոխութիւններ, ծովեզերաց վրայ ելեւէջներ՝ ծովուց տեղափոխութենէն յառաջ եկած. մոլորակին ինչ ինչ մասերն հեազհետէ ողողուած եւ ցամաքած են, երկրագնդիս համապատասխան երեւոյթներէն շատ աւելի տարածութեամբ:

Տ. ՊԵՐԹԸԼՕ

ԿԱՏՈՒԻ ՍԸ ՅԻՇԱԳԻՐՔ

ԲԱՌԱՐԱՆՔ ԵՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՔ

Եթէ կատուին ներելի է իմաստասիրել, պիտի ըսեմ թէ բառագրոց յաճախութիւնն՝ որ թրքաց ու Հայոց մէջ վերջին ժամանակներս կ'երեւի՝ սոյն ազգաց յառաջագիմաւթիւնը կ'ապացուցանէ: Փոքր ու մեծ, գրականի ու գրասեղանի բառագիրքեր կը հրատարակուին: Մին Լիդրէն առաջնորդ կը բռնէ. միւսն առաջնորդ կը բռնէ այնպիսի բառագիրքներ՝ որոնց անունն անտարակոյս տեղ մը տեսած կամ մէկէ մը լսած է. բառագիր մը՝ բառերը բառարանի մը մէջէն ընդօրինակած ատեն՝ այնպիսի ողիմսկան կերպարանք մը կ'առնու որ կարծես թէ ինք նորէն կը ստեղծէ այդ բառերը, կամ կարծես թէ Ֆսունսդ մը, Հսնկեդ մը կը գրէ. ուրիշ բառագիր մը՝ ինքնիրեն կը հարցնէ թէ արդեօք իր գիտցած բառերեն աւելի բառ երբեք կը գործածուի՞ լեզուի մը մէջ:

Իմ խօսքս՝ աւելորդ է ըսել՝ Հայ բառագիրքներու վրայ է. Տաճկաց վրայ թող Տաճիկ օրագիրք խօսին կամ գրեն: Միայն, առիթէն օգուտ կը

քաղեմ՝ գովելու համար թուրք բառագիրներն, որոնք առանց կռուոյ կը շինեն ու կը հրատարակեն բառարաններ: Մեր մէջ բառագիրք մը հազիւ ի լոյս կ'ընծայուի, — եւ մերթ ի լոյս ընծայուելէն առաջ — կռիւը կը բրբի. Սգօքօլմէն՝ գիր ու հեռագիր, Իզմիրէն՝ յօդուած ու Յսուելուած, Էտիրնէէն՝ անգլոյն թահրն հեթմանիէն համով հոտով հեգնաբանութիւն, Պարտիզակէն՝ փունջի նման գեղահիւս գովաբանութիւն (ոյր համառօտութիւնը միայն երեւեցաւ Երկրագունտի մէջ): Արեւելքի նախանձը կը շարժի. եւ Նորատունիէան խանի գող ու գողող այն օրաթերթը կը խոնարհի մինչեւ այն համեստ փունջէն արատապելու Նորայր Բիւզանդացւոյ յօդուածն, եւ շատերուն «մեղայ» միմնջելէ յետոյ՝ Նորայրին ալ գոչելու մեծ մեղայ. . . :

Սակայն մենք ուրիշ բան պիտ' ըսէինք. երբ բառարանք ազգին մէջ շատնան՝ գրեցի վերը՝ ապացոյց է թէ այդ ազգն յառաջխիմութեան մէջ է: Արդարեւ, բառերն իրերու կամ գաղափարներու կը համապատասխանեն. մարդ մը որքան բառ գիտնայ, այնքան աւելի իր ճանչցած եւ այնքան աւելի գողափար ունեցած կ'ըլլայ. . . — Տէրս կը քմծիծաղի. արդեօք մոլորութեան մէջ եմ. . . Այո՛. կը յիշեմ որ անցեալ օր դպրոցի մը բարձրագոյն կարգի արշակերտաց միայն՝ բարձրաձայն գիրք մը կարդացած ժամանակ՝ հարցուցի թէ արօրն ինչ է. թէ եւ վիրաւորուեցաւ այսպիսի սրաք բան մը հարցնելու համար, սակայն սրտատխա՛նեց զԺուարուծած կեալ չիտթութեամբ մը. «Արօրը մաճին կը լծեն. . . ատիկայ հողագործութեան վերաբերեալ բան

է. բարձրագոյն ուսմանց չը վերաբերիր. . . հարկ չէ գիտնալ:» Ազգային վարժարանի մը բարձրագոյն կարգի մէկ ուսանողին սոյն պատասխանէն հասկցայ թէ յիշեալ պատանին (որու ձեռքն օր մը Վիդգոու Գուդէն տեսած եմ) դեռ չը գիտեր ո՛չ արօր բառին, ո՛չ մամ բառին, ո՛չ յծեշ բառին նշանակութիւնը. կրնանք երեւակայել թէ հողագործութեան տը վրայ ի՛նչ գաղափար ունի: Թո՛ղ բառարաններն աւելնան. Թո՛ղ ազգային վարժարանաց մէջ միշտ աւելի բառ սորվեցնեն տղայոց—մանաւանդ վերացական յոթիւն վերջաւորող բառեր. Թո՛ղ Ուսումնական Խորհուրդն աւելցնէ իւր իրաւասութիւններն, իւր անդամոց եւ մանաւանդ իւր վաւերագրաց ու վկայականաց թիւը⁽¹⁾, Հայ երիտասարդութիւնը բառ միայն դիտէ. ինչ որ տարբեր է բառերուն նշանակութիւնը գիտնալէ: Գեռ մօտ ժամանակներս, Տէրս խնձ խոստովանած է թէ տակաւին ոչ նուազ բառեր կան, զորս կը գործածէ՝ առանց անոնց նշանակութիւնը ճիշդ գիտնալու. դպրոցէն ելած տարին եթէ հարցուէր, անշուշտ պիտ'ըսէր թէ գործածած բառերուն կէսէն աւելիին ճիշդ նշանակութիւնը չը գիտէ. . . Միայն թէ դպրոցէն ելած տարին՝ այսօրուանին հակառակ՝ տէրս ալ անշուշտ մեծ համարում ունէր

(1) Ազգային վարչութեան վերջին մէկ որոշմամբ՝ որով Հոգաբարձութիւնը կը բարձուին՝ յուսանք թէ նոր եւ արդիւնաւոր գործունէութեան մը մէջ պիտի մտնէ Կրթական խորհուրդն, երբ պիտե՛ն մ'ունենայ մանաւանդ: Այս կարեւոր որոշման վրայ պիտի գրենք: Այսօր կը շարժաւորեմք Ուսումնական խորհրդոյ եկու նորնսիր անդամներն, Վսեմաշուր Տիրան Պէյ Տաշեան եւ Մեծ. Գաալար Էֆէնսի Թոգասլեան:

իր գլխութեան վրայ, ինչպէս ունին մեր ազգային վարժարանաց ուսումնականութիւնը: Եթէ մեր դպրոցէն ելնող տղայք շատ բաւ գիտեն առանց շատ բան գիտնալու, եթէ իրենց վրայ մեծ համարում ունին առանց մեծ արժանիք ունենալու, յանցանքը իրենցն է: Երբեք, յանցանքը Տեսչութեանց ու Հոգաբարձութեանցն է, որոնք իրենց Տեղեկագիրներուն մէջ իրենց չըջանաւարտները կը ներկայացնեն իբրեւ համալսարանականներ կամ կաճառականներ⁽¹⁾, — ինչպէս որ Տէրս Երկրագործի մէջ գրած էր: Հանդիսին նախագահող Սրբազանք ալ Պատրիարքական կամ Կաթողիկոսական ընտրութեանց ժամանակ քուէ չահելու համար՝ կը շողորթեն վարժարանին Հոգաբարձուները կամ Տեսուչը, որոնք կամ երեսփոխան կամ հրապարակագիր են. այնուհետեւ կը շողորթեն չըջանաւարտ աշակերտներն ալ, որովհետեւ այդ պատանիք ամեն պարագայի մէջ իրենցմէ աւելի բաւ գիտեն, եւ որովհետեւ... այդ պատանիք կրնան պէտք ըլլալ Պատրիարքական կամ Կաթողիկոսական ընդլուծեանց ժամանակ: Այսպէս, իրար գովելով եւ իրարմէ գովուելով՝ այլ եւ այլ նկատումներով, կը մնաք, ուսումնաւորաք եւ ուսումնապէտք, առաջնորդք եւ առաքեալք, պէխաւոր ու մօրուսաւոր մանուկներ: Բառագիրներ, — որոնց ամենէն համբաւաւորն ամենէն օգէտն է թերեւս, ամենէն նուազ իրապէս գիտէ թերեւս իրարու տակ շարած բառերուն բուն նշանակութիւնը, — բառագիրներ չեն կարող դարմանել այս վիճակը. բառագիրներ չեն

(1) « Կաճառական »ը « Կաճառական » սպում էր. արդիօք վիրատուեցա՞ն վաճառականք:

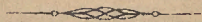
կրնար դիտող, դատող, գիտցող մարդիկ պատրաս-
տել: Մանկավարժներ կարող են այդ գործը կատա-
րել եւ դեռ զոյգ մը մասնագէտ մանկավարժ չու-
նինք, դեռ վարժապետանոց չունինք, դեռ ման-
կավարտէզ մ'իսկ չը կրցանք բանալ: եւ մեր կըր-
թական դրութիւնը դրէթէ փոփոխութիւն չէ կրած
այնքան կրթական խորհուրդներէ յետոյ: Տէրս
կ'ըսէ միշտ թէ՝ Պէպէրեան եւ Գուրգէնեան վար-
ժարանք մղում մը, նոր ուղղութիւն մը տուին ազ-
գային կրթութեան: Արդարեւ. սակայն ընդհա-
նուր չեղաւ այդ: Ազիէ զատ, այդ վարժարանք՝
լաւագոյններն ըլլալով հանդերձ՝ դեռ ըստ ամենայ-
նի համաձայն չեն Մանկավարժական կանոնաց: Եւ
ի՞նչպէս կրնային ըլլալ, երբ իրենց Տնօրէնք, աշ-
խատութեան գիւցաղունք, գպրոցէն դուրս ունե-
ցած գործերնէն զատ հարկադրուած են (քանզի
դրամ չունին) գպրոցին մէջ ալ չարաչար աշխատիլ,
Տեսուչ, փոխ-Տեսուչ, համարակալ, դասատու, օգ-
նական-դասուղու, թերեւս կառավարիչ ալ ըլլալ:
Խեղճ Մինաս Զերագն ալ Կեդրոնական վարժարա-
նին մէջ կը չարչարուի. գէթ Տեսուչ անուանուելու
միտիթարութիւնն ունենար. գէթ հիւանդ չըլլար.
գէթ հանճար չունենար: Մէկն ալ Տէրս է. պառ-
կելու ժամանակն անցաւ եւ դեռ փորձ կը սրբա-
դրէ. վալն ալ պիտի գրէ, յօդուած, վէսլ, քերթ-
ուած, բառարան, դաս, թղթակցութիւն, ու գոր-
ծեր սրոնք ասորիներու աշխատութեան կարօտ են.
ու կուրծքը կը ցաւի...: Պէտք է ապրիլ...:

ԴԱՐՈՒՍ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆ

Բժիշկը առած մ'ունին. «Ձը կան հիւանդութիւնք, այլ կան հիւանդք»։ Կամաւ չափազանցական այսպիսի առածք կը պարունակէին խորին ճշմարտութեան մաս մը, զորմէ լաւ է մերթ զմտաւածել։ Մեք իսկ, երբ փոքր ինչ հետաքննին աչօք հայինք, դարուս հիւանդութեան սյնքան զանազան տեսակներ պիտի գտնենք որքան հիւանդքնենք։ Այդ հիւանդութիւն պիտ' երեւի մեզ՝ մերթ ընտզանցական իմն անձկութեան ձեւին տակ, որպէս Ֆաուստի անվախճան յուսահատութիւնն՝ երբ անկարօղ կ'ըլլայ լուծել աշխարհի եւ մարդոյն առեղծուածն, ծննդեան վասն էրն եւ մահուն վասն էրն, այլ մանաւանդ կենաց վասն էրն։ Մերթ, որպէս Օպիեռմանի մէջ, հիւանդութիւնն հոգեբանական պիտ' ըլլայ բոլորովին. փոխան մտաց փառասիրութենէն ծագում առնելու՝ պիտի ծագի մտքին վրայ զգայնութեան տարազայման առուելակըշուռութենէն եւ այդ զգայնութեան ինքն իր վրայ տարազայման անդրադարձութենէն։ Մերթ ալ, — եւ սոքա հետեւակը են յախուսն այլ անկեղծ՝ ոյց անունն հասած չէ մեզ, — անասելի չարչարանքն է անոնց, ոյց զօրութիւնք կը նուաղին՝ իրացընելու ջանալով անիր անիրանալի երազն, եւ որք կ'ընկճին անփառունակ՝ զգալով ծայրագոյն անհամեմատութիւնն որ կայ տենչանաց սաստկութեան եւ կամաց անզօրութեան միջեւ։ Այս բոլոր ձեւերուն ընդմէջ եթէ բան մը կայ հասարակ, այն ալ տարտամ, չիտի, ծածանուտ բան մ'է. սակայն տառապանքն, այն իրական է։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ՇԱՐԺՈՒՄՆ

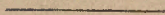
Հոկտեմբեր ամսուան *Շարժումն* ջերեւելուն համար *Երկ-րագունքի* մէջ ներումն խնդրած էի յարգոյ բաժանորդներն, գրելով. «*Խմբագրին կուրծքի հիւանդութիւնն այս եղանակին նորոգութիւն , նախագգուշութեամբ քերեցուցած է իւր աշ-խատանքն.*» Ոմանք այս տողերն այնպէս հասկցեր են քե կուրծքի հիւանդութիւնս նորոգուած է. եթէ այդպէս ըլլար, պէտք էր գրէի *նորոգուած շրջալուն* եւ ոչ *նորոգութեան*: Կուրծքս մերթ ընդ մերթ կը ցաւի. բայց՝ շնորհիւ գգուշութեանց՝ ջաւելնար ցաւն եւ արիւնահոսութիւն չեմ ունենար: Եթէ հայ լեզուին մէջ խօսք մը մէկ կերպով իմացուեր՝ որպէս ֆոան-սերենի մէջ, Հայ ազգն արդարեւ շատ լառաջացած պիտ' ըլ-լար, — բերես Հրատ մոյորակին քնակիջներէն աւելի՛:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Տ Ն Տ Ե Ս

Արեւելեան Տնտեսական Միութիւնն որոշած է Տնտես անունով ժողովրդական տնտեսագիտութեան ամսօրեայ Հանդէս մը հրատարակել 16 երեսէ բաղ-կացեալ եւ միայն 10 դահեկան տարեկան բաժա-նորդագնով: Տնտեսն արդէն մամլոյ տակ է. Հոկ-տեմբեր ամսէն կը սկսի առաջին շրջանն:

Մ. ԳՈՐԱԳՍՇԵԱՆ. — Պատնոթիւն Հայոց

Մ. ԱՇՃԵԱՆ. — Օտնակեան Պատնոթիւն

Հ. Դ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ. — Տարեւոյ աշխարհագրութեան,
պատկերագար

- Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ. — Եռայրեան քառարանին սխաշ-
ները (Յաշերուած Ա. Մանդոյ) :
- Մ. ՄՈԶԵԱՆ. — Համանոս թնագիտութիւն ըստ Տի-
կին Բար Գարբանդիէի
- Յ. Թ. ՀԻՆՏԼԵԱՆ. — Հիմնական եւր եղանակ փռան-
ներէն շարագրութեան
- Վ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ. — Տեսական եւ գործնական
երկրաչափութիւն (տես առ տես կը հրատարա-
կուի)
- Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ. — Խիկար, ամսօրեայ ծաղրանկերու
- Մ. ԳԱԼԵՆՏԷՐ. — Եւս կամ պիտոյ՞ իզական սեռի
մեւագիտութեան (պատկերազարդ հանդես)
- Յ. — Առաջնորդ Իսաղական շեզուի
- Ե. Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ. — Զրուցատեղեան եղանակ
Խոսակերէի ուսման :

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վ.Ի.ԲԹՕՈՒ ՀԻԻԿՈ

ԱՌ ՍՔՈՂԵԱԼՆ

Թարգմանեաց

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՐԱԳԱՇ

Շքեղ տպագրութիւն Պաղատալեան (Արամեան)
